

ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ ΧΥΜΕΙΑ

τε ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Νεκταναβώ, στοχασθεὶς διὰ τῆς λεκανομαντείας τὴν μέλλουσαν κακοδαιμονίαν τῆς χώρας του, ἔφυγεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ χρησμός ἀπήντησεν εἰς τοὺς ζητούντας τὸν βασιλέα των Αἰγυπτίου¹:

«Οὗτος Αἴγυπτόν ἐκφυγὼν κρατερός ἄλκιμος πρέσβυς βασιλεὺς, δυνάστης ἤξει μετὰ χρόνον νέος, τὸ γηράλιον ἀποβαλὼν τύπον εἶδος, κόσμον κυκλεύσας».

Καὶ ἐπληθήθεισεν ἀναμφιβόλως κατὰ γράμμα ὁ χρησμός. Ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἀπὸ Μακεδονίας ὡς «παιδίον» τοῦ Διὸς Ἄμμωνος καί, νικητῆς τώρα ταχύς καὶ μεταρρυθμιστῆς γοργότερος, ἐκύκλωσε τὸν Κόσμον καὶ ἐκυμάτισε τὴν ἀνατολικὴν νοχέλειαν, ἔθραυσε τὰς σφραγίδας τῶν παλαιῶν βίβλων καὶ τῶν ἱεραικῶν στηλῶν, καὶ μὲ τὴν σοφίαν τῶν «ἀεὶ παιδῶν» ἔζωντάνευσε τὰς «πολιὰς δόξας» τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐκ τοῦ μεγάλου δὲ χωνευτηρίου τῶν ἔθνῶν καὶ τῶν παραδόσεων καὶ φιλοσοφημάτων, ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ὁ Ἄλεξάνδρος ἔκτισε κατὰ συμβουλήν τοῦ Φοῖβου:

«ὦ βασιλεῦ· σοὶ Φοῖβος ὁ μηλόκερος ἀγορεύει·
εἴ γε θέλεις αἰῶσιν ἀγήρατοισι νεάξειν,
κτίζε πόλιν ὑπὲρ Πρωτηΐδα νῆσον . . . »,

ἐκ τῆς «περιποθήτου εἰς τοὺς θεοὺς» Ἀλεξανδρείας, προῆλ-

¹ Pseudo-callisthenes, ἔκδ. Meusel, *Trois poèmes grecs du m. âge*, ἔκδ. Wagner. κτλ.

θεν ἡ θαυμασία ἑλληνοανατολικὴ ἐπιστῆμη τῆς ἀλεξανδρεώ-
τικῆς περιόδου—προῆλθε καὶ ἄλλο τι ἀκόμη, μὴ ἀναφερό-
μενον εἰς τὰς γραμματολογίας: ἡ διὰ τῆς ἑλληνικῆς διαλε-
κτικῆς ἐξέλιξις τῆς Ἰερᾶς Τέχνης τῶν Αἰγυπτιακῶν ναῶν
εἰς τὴν θαυμασίαν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν τῶν μετάλλων,
ἦτις, αὐτὴ ἀναμφιβόλως, κατήγαγε τὴν περὶ ὕλης παλαιὰν
θεωρίαν εἰς τὴν πολυθρύλητον Χημείαν*. Ἀναμφιβόλως,
δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡ τῆς χυμικῆς ἐπιστήμης σημερινὴ ἔκφρασις,
ἐὰν δὲν ἐγίνετο ἡ ἐξημερωτικὴ ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάν-
δρου, τοῦ δαιμονίου ἀλχυμιστοῦ τῶν ἐθνῶν. Δικαίως ἄρα
τὸ ὄνομα τοῦ θρυλικοῦ βασιλέως συνδέεται μὲ παραδόσεις,
παλαιὰς καὶ νέας, τῆς Χυμειτικῆς καὶ τῆς Ἀλχυμείας.

* * *

Εἰς τὰς παραδόσεις ταύτας καὶ τοὺς θρύλους, χυμειτικούς
ἢ μαγικούς, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος φέρεται διδασκόμενος τὰς
Ἀποκρύφους ἐπιστήμας ὑπὸ τοῦ μεγάλου του καθηγητοῦ.
Τὸ νικηφόρον ξίφος τοῦ κρατηροῦ στρατηλάτου, ἐν ᾧ «μὲ
βία ἐμέτρα» τὴν γῆν τῆς Ἀνατολῆς, διήνοιγεν ἅμα καὶ τὴν
ὁδὸν εἰς τὴν ἀριστοτελικὴν ἰδέαν. Ὁ βασιλικὸς ἱεροφάντης,
κατὰ τὴν φωτεινὴν του πορείαν ἀνὰ τὸν Κόσμον, εἰς κάθε
του σταθμὸν ἐμυσταγῶγει τὴν ἀριστοτελικὴν ἐπιστῆμην.
Καὶ ἐφόρει διαδοχικῶς ὁ μέγας Σταγίριτης τὰς τηβένους
ὄλων τῶν σοφῶν τάξεων καὶ ὄλων τῶν ἐπιστημῶν τῶν
ἐθνῶν, ὡς φυσιοδίφης καὶ φιλόσοφος καὶ μαθηματικός, ὡς
ιατρὸς καὶ ἀστρολόγος, ὡς μάγος καὶ σημειολύτης καὶ ἀλχυ-
μιστής.

— Ἐὰν κληρονόμησις τὸ πατρικόν σου βασίλειον (ἠρώτησέ
ποτε ἐν Μακεδονίᾳ ὁ Ἀριστοτέλης τὸν μαθητὴν του Ἀλέ-
ξανδρον), τί θὰ χάρισις εἰς τὸν καθηγητὴν σου;

— Περὶ μελλόντων πραγμάτων μοι ζητεῖς πληροφορίας.
Τότε θὰ ἴδωμεν ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς καὶ ἡ ὥρα—ἀπῆν-
τησεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἐδικαίωσε τὸ μέλλον τὴν ἀπάντη-

* Ἴδε τὸ ἔργον μου: *Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Φυσ. Ἐπιστ.*
καὶ ἰδίως τῆς Χυμείας, σ. 19 ἔξ.

σίν του. Ἐχάρισεν ἀληθῶς ὁ μαθητὴς εἰς τὸν διδάσκαλον του δώρημα, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προμαντεύσῃ ἐν Μακεδονίᾳ: Καινὰς σοφίας ξένων λαῶν.

Καὶ ὁ μάγος πλέον καὶ χυμευτὴς Ἀριστοτέλης μνεῖ τώρα τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν τιμίαν τέχνην τῆς Χρυσοποιίας. Πρῶται αἱ Συριακαὶ Ἀλχυμεῖαι ἀναφέρουσιν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς Ἀλέξανδρον περὶ τῆς φιλοσοφικῆς λίθου, ἔπειτα δ' αἱ Λατινικαὶ πραγματεῖαι, τὸ Liber sacerdotum, ἐκδοθὲν ἐν τῇ ἀλχυμικῇ ἐγκυκλοπαιδεῖα Teatrum chymicum, καὶ ἡ τοῦ Ῥογήρου Βάκωνος De secretis operibus ortis et naturae. Εἰς τὰς αὐτὰς δὲ παραδόσεις ἀναφέρεται βεβαίως καὶ τὸ λατινικὸν ἔργον Tractatus Aristotelis alchymistae ad Alexandrum Magnum de lapide philosophico, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τινος συμβολικῆς πάλης τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τοῦ Ἀντιόχου καὶ κατὰ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ, τοῦ ὁποῖου οἱ τέσσαρες τροχοὶ συνεβόλιζον τὰ τέσσαρα τοῦ κόσμου στοιχεῖα, κτλ. — τῶν συνήθων ἀγώνων τῶν ποιητῶν τῆς χρυσοποιίας κατὰ τῶν δυσχερειῶν τῆς μεγάλης πράξεως. Τὸ δὲ περίφημον ἀλχυμικὸν ἔργον τῶν Ἀράβων: Kitab-al-Fihrist παρουσιάζει τὸν Ἀλέξανδρον ἔμπειρον διδάσκαλον τῆς Τέχνης καὶ εἰσηγητὴν μεθόδων παρασκευῆς τῆς φιλοσοφικῆς λίθου.

*
* *

Ἐποῖα τις ἦτο κυρίως ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου-χυμευτοῦ διδαχθεῖσα μέθοδος χρυσοποιίας μανθάνομεν ἐκ τοῦ «Φυσιολόγου» (τῆς μεσαιωνικῆς Φυσικῆς Ἱστορίας), τὸν ὁποῖον ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ κατατάξωμεν εἰς τὰς Ἀποκρύφους ἐπιστήμας, ἀναλογοῦντες αὐτὸν πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν Φυσιογραφίαν, ὡς ἡ ἀλχυμεῖα ἀναλογεῖ πρὸς τὴν Χυμεῖαν καὶ ἡ Ἀστρολογία πρὸς τὴν Ἀστρονομίαν. Αὐτόθι, πρὸς παρασκευὴν τῆς φιλοσοφικῆς λίθου λαμβάνει ὁ Ἀλέξανδρος στέαρ καὶ χολὴν ὀρνίθων, γεννηθέντων ἀπὸ αὐγὰ γεγηρακότων πετεινῶν, ἐκκολαπτόμενα ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐντὸς κόπρου:

Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ποίκεν αὐτὰ τὰ ζῶα·
 ἐποίκεν κάτω εἰς τὴν γῆν ἕνα μέγαν θόλον
 καὶ ἔβανε καὶ τρέφονταν ἀντάμα καὶ τὰ δύο . . .
 Καὶ μετὰ ταῦτα σφάζει τὰ καὶ τὰ ξυγγιά των βγάλλει
 καὶ μὲ τῶν ζῶων τὴν χολήν, τὴν χύμιαν ἐποίκεν,
 χρυσᾶ τὰ ὅλα ἔκαμινεν μὲ τέχνην καὶ σοφίαν.*

Ἐκτὸς τῆς φιλοσοφικῆς ταύτης λίθου, ὁ Ἀλέξανδρος
 φέρεται εἰς τὸ «Βιβλίον τῶν ζυγῶν» τοῦ διασήμου ἀλχυμι-
 στοῦ Ἰζαφάρ καὶ ὡς ἐφευρέτης μαγικοῦ τινος δακτυλίου
 παντοδυνάμου—ἐκ τῶν συνήθων φυλακτηρίων τῆς Μαγείας
 καὶ τῶν παραμυθιῶν, δι' ὧν ἐπετυγχάνετο δόξα καὶ χάρις
 καὶ εὐτυχία. Τὰ δὲ δένδρα, ἅτινα ἀπῆντησεν ὁ Ἀλέξανδρος
 εἰς τὰς Ἰνδίας, μὲ καρπὸν μυροβαλάνου καὶ ἀνθρωπίνην
 φωνήν:

Τὸ πρῶτον ἄρσεν ἥλιον, τὸ θῆλυ δὲ σελήνην,
 αὐτοῖς οὖν δένδροις τοῖς δυοῖν δορὰ πολλῶν θηρίων
 πλήστη προσεκεκόσμητο, ἄρρέων τὸ μὲν ἄρσεν,
 θηλείων δὲ τὸ θηλυκόν,

ὑπενθυμίζουσι τὸ χρυσόμαλλον δέρας, τὸ κρεμάμενον ὁμοίως
 ἀπὸ τοῦ δένδρου φηγοῦ, καὶ τὴν φωνήεσαν Ἀργῶ καὶ τὰς
 σχετικὰς ἀλχυμικὰς παραδόσεις.

Ἀφ' ἑτέρου δέ, εἰς τὸ Liber ignium Μάρκου τοῦ Γραι-
 κοῦ, ἐκ τῶν σπουδαιότερων πυροτεχνικῶν συνταγολογίων
 τοῦ Μεσαίωτος, ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης μετὰ τοῦ
 μαθητοῦ του ἀνεκάλυψαν ἰδιαιτέρας φύσεως θαυματοουργὸν
 πῦρ, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀλέξανδρος ἐφώτιζε τὴν πορείαν
 αὐτοῦ διὰ μέσου τῶν χωρῶν τοῦ ζόφου. Ἡ φλογιστικὴ
 δ' αὕτη οὐσία ἀπετελεῖτο ἐκ μείγματος πίσης καὶ σανδαρά-
 χης καὶ ἐλαίου θείου καὶ ὠν ἐπὶ ἐλάσματος μεταλλικοῦ ἐκ
 κράματος κασσιτέρου καὶ μολύβδου καὶ σιδήρου—πρᾶξις,
 ὑπενθυμίζουσα τὴν χρυσοποιίαν τῆς Περσικῆς μεθόδου
 καὶ τὰ συνήθη πυροτεχνικὰ μείγματα τοῦ Μέσου αἰῶτος.
 Τὸ οὕτω παρεσκευασμένον ἔλασμα παρεῖχεν ἐπὶ ἕνα μῆνα
 ὅσον ὁ ἥλιος φῶς ἐπὶ ὀλόκληρον ἑνιαυτόν, ἔκαίε δ' ἐπὶ

* Le Physiologus, ἔκδ. Legrand, σ. 54, V.

ἔτος ἀδιάκοπα καὶ ἡδύνατο νὰ μεταδώσῃ τὸ πῦρ, ἀκατάβλητον ὑπὸ τοῦ ὕδατος, εἰς οἵανδήποτε μακρόθεν εὐφλεκτον οὐσίαν.

Ἀήτητος διὰ τοῦ μαγικοῦ του δακτυλίου ὁ Ἀλέξανδρος, ἔξεπολιόρκει διὰ τοῦ δυνατοῦ πυρὸς τὰς πόλεις τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ ἔκαιε τὰς οἰκίας καὶ τὰ ὄρη, καὶ μὲ τὴν φιλοσοφικὴν ἐκείνην λίθον μετουσίωνε τὰ ἀγενῆ μέταλλα εἰς εὐγενῆ—τὴν ἀνατολικὴν βαρβαρότητα εἰς τὴν ἑλληνικὴν εὐγένειαν—διδάσκων τὸν τρόπον τῆς ἀθανασίας.

*
* *

Ἄλλὰ δὲν ἐνομίσθη πλήρης ἡ δόξα τοῦ νικητοῦ τῆς Γῆς, ἐφ' ὅσον ἔμενεν εἰσέτι ἀνυπότακτος εἰς τὸν θρόνον του ἡ Χώρα τῶν Μακάρων—τὸ βασίλειον τῶν θεῶν.

Καὶ μία μακρὰ πορεία καὶ ἐπίπονος δι' ἐρήμου σκοτεινῆς, μὲ πνιγηρὸν ἀέρα μέλανα, ἔνθα οὔτε πτηνὸν οὐδὲν, οὔτε θηρίον, φέρει τὸν Ἀλέξανδρον εἰς θάλασσαν εὐρύχωρον καὶ μεγάλην, οἰκητήριον τεράτων, καὶ ἐκεῖθεν, διὰ τόπων βραχυδῶν καὶ ἀγρίων, εἰς τὴν χώραν τῶν Μακάρων, τόπον διηνεκοῦς αὐγῆς, ἀνήλιον καὶ ἀναστρον καὶ ἀσέληνον, μὲ τὸν ἀέρα μυροβόλον. Ἐκεῖ εὔρεν ὁ Ἀλέξανδρος διαυγῆ ἀέναον πηγὴν, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἀπαστράπτει ὡς ἡ ἀστραπή, ἔξωογόνει τοὺς πίνοντας καὶ ἀνήγειρε τοὺς νεκροὺς—τὸ «ἀθάνατο νερὸ» τῆς πανελληνίου παραδόσεως. Παρὰ τὴν πηγὴν δὲ ταύτην ἀναπανόμενος ὁ Ἀλέξανδρος, εἶδεν αἴφνης δι' ὄρνεα πετόμενα, μὲ ὄψεις ἀνθρωπίνας, κραυγάζοντα μὲ φωνὴν ἑλληνικὴν:

—Τὶ χώραν πατεῖς, Ἀλέξανδρε, τὴν θεοῦ μόνον; Ἀνάστρεφε!

Ὁ βασιλεὺς δὲν ἐφοβήθη, ἀλλὰ προσέταξε νὰ συλληφθῶσιν ἐκ τῶν λευκῶν ἐκείνων μεγάλων πτηνῶν, δυνατῶν καὶ ἡμέρων, διὰ νὰ πετάξῃ ἐπὶ τῶν πτερυγῶν αὐτῶν ἐκεῖ πέραν ὅπου τὸ στερέωμα κλίνει πρὸς τὴν γῆν, πρὸς τὸ τέλος τοῦ Κόσμου—πρὸς τὴν λύσιν τῶν μυστηρίων τῶν Οὐρανῶν:

«Θεὸ νὰ κρημνίσω τοῦ Οὐρανοῦ τὸν θόλο!»

— ἡ ἔνοχος ἀξίωσις τῶν Μυστικῶν Ἐπιστημῶν ἔναντι τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἄλλ' ἴδου ὄφρις μέγας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κύκλω καὶ μέσῳ τοῦ ὁποίου ἄλλως καὶ ἐσήμενεν ὁ ὄφρις τὴν θάλασσαν καὶ ὁ ἄλλως τὸν κόσμον, καὶ ἀνέκλητος φωνὴ βροντώδης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ:

— Ἐπὶ τὴν Γῆν κάτω! Ἐπίστρεψον τὸ δόρυ σου ἐπὶ τὸν Κόσμον!

Ἡ παρακὴ εἰς τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν θεῶν τιμωρεῖται διὰ θανάτου. Οἱ Γίγαντες υἱοὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν γυναικῶν προκαλοῦσι τὸν κατακλυσμόν. Ὁ Ἐωσφόρος κρημνίζεται εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἁμαρτίας, καὶ κατατρώγεται τὸ ἦπαρ τῶν Προμηθέων ὑπὸ τοῦ ἀετοῦ—τῆς ὑπιπέτιδος ἰδέας τῆς φιλοδοξίας των....

Ἄλλ' οἱ θεοί, θαυμάζοντες τὴν τόλμην τοῦ ἰσοθέου δορυκλήτορος, ἐδώρησαν εἰς αὐτόν, ὡς τινα φόρον ὑποταγῆς, λίθον ὀφθαλμοειδῆ πολύτιμον, βαρυσταθμότερον ὄλων τῶν θησαυρῶν τῆς Γῆς—ἐτέραν ἀλλοτροπικὴν μορφήν τοῦ λίθου τῆς φιλοσοφίας—ἀνίσχυροι, καὶ θεοί, πρὸ τῆς γοητικῆς ἐπιβολῆς τοῦ υἱοῦ τῆς Γοργόνας—τις οἶδε ποίας σχέσεως μυστικῆς πρὸς τὴν φειδοπλόκαμον Γοργῶ καὶ τὸν Χρυσάορά της—μὲ τοὺς οὐροβόρους ὄφεις τῆς Ἱερᾶς Χρυσοποιίας.

*
* *

Καὶ ἐρωτᾷ ἔκτοτε ἡ «Γοργόνα», ἔξερχομένη ἐκ τοῦ ὄμφαλοῦ τῶν θαλασσῶν, εἰς ἐπέστρεψεν ἐκ τῶν Μακάρων ὁ βασιλεὺς, εἰς ζῆ καὶ βασιλεύῃ ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ «γίγας ὁ περίφημος», ὁ «λέων βρυχητίας». Καὶ φέρουν πάντοτε τὰ μυριόνικα ἑλληνικὰ καράβια τὸ χρυσὸ των μήνυμα: Ζῆ καὶ βασιλεύει ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τις οἶδε τίνα ἀκόμη ἡ Μοῖρά του ἔχει γραμμένην ἀναγέννησιν τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὴν φιλοσοφικὴν λίθον τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.